

KÖR BAYKUŞ

Sâdık Hidâyet 17 Şubat 1903'te Tahran'da doğdu. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Ortaöğrenimini Tahran'da tamamladıktan sonra mühendislik okumak için Belçika'ya gitti. Ancak edebiyata ilgi duyduğundan, 1927'de öğrenimini yarıda bırakarak Paris'e gitti. Orada Fransız dili ve edebiyatını yakından inceleme fırsatı bulan Hidâyet, ilk öykülerini Paris'te yazdı. 1930'da Tahran'a döndü. 1936'da Hindistan'a giderek Sâsânî Pehlevîsi ve Sanskritçe öğrendi. Budizm'i inceledi ve Buda'nın bazı yazılarını Farsçaya çevirdi. İran'a döndükten sonra bir süre devlet memurluğu ve tercümanlık yaptıysa da bu işlerde uzun süre çalışamadı. 1950'de tekrar Paris'e giden ve zaman zaman bunalımlar geçiren Hidâyet, 9 Nisan 1951 günü, yine böyle bir bunalım sonrası, kaldığı dairede havagazı ile intihar etti. Sâdık Hidâyet, Seyyid Muhammed Ali Cemalzâde'den sonra, Bozorg Alevî ve Sâdık-ı Çûbek ile birlikte İran edebiyatında modern öykücülüğün kurucularındandır.

Kör Baykuş dışında, YKY'den çıkan bütün kitaplarını Mehmet Kanar Farsçadan çevirmiştir.

Yapıtları

Öykü: *Diri Gömülen* (*Zinde be-gûr*, 1930; 1995), *Üç Damla Kan* (*Se katre hûn*, 1932; 1999), *Alacakaranlık* (*Sâyerûşen*, 1933; 2001), *Aylak Köpek* (*Seg-i vilgerd*, 1942; 2000).

Roman: *Kör Baykuş* (*Bûf-i kûr*, 1937; 2001), *Hacı Aga* (*Hacı Aga*, 1945; 1998).

İnceleme-Araştırma: *Vejetaryenliğin Yararları* (*Fevâ'id-i giyâbhâri*, 1927; 1997), *Hayyam'ın Terâneleri* (*Terânehâ-yi Hayyâm*, 1934; 1999).

Derleme: *Hidâyetname* (Hazırlayan ve çeviren: Mehmet Kanar; Sâdık Hidâyet: "Garip" İranlı [Selahattin Özpala bıyıklar], Bir Eşeğin Ölüm Vakti Hal Diliyle Söyledikleri [öykü, çev. S.Ö.], Sâdık Hidâyet ve Ölüm [M.K.], Ölüm [deneme], Sâsân Kızı Pervin [oyun], İsfahan: Yarım Cihan [gezi yazısı], Nirengistân [folklor incelemesi, seçmeler], Sampinge [öykü], Aysar [öykü], Kafka'nın Mesajı [inceleme], Sâdık Hidâyet'in Mektupları [M.K.]; 2005).

Behçet Necatigil (İstanbul, 16 Nisan 1916-13 Aralık 1979) Cumhuriyet döneminin önde gelen şairlerinden olduğu gibi, şiir, öykü, roman ve oyun çevirileriyle de çeviri edebiyatımızı zenginleştirdi.

Başlıca Çevirileri

Şiir: *Fener, Gece ve Yıldızlar* (Borchert'ten, 1963), *Şarkular Kitabı* (Heine'den, 1972), *Yalnızlık Bir Yağmura Benzer* (Almancadan seçme şiirler, 1984). **Öykü:** *Gençlik Güzel Şey* (Hesse'den, 1963).

Roman: *Sis* (Unamuno'dan, 1948), *Malte Laurids Brigge'nin Notları* (Rilke'den, 1948 [Tietze ile], 1966), *Venedik'te Ölüm* (Mann'dan, 1952), *Açlık* (Hamsun'dan, 1956). **Oyun:** *Kapıların Dışında* (Borchert'ten, 1962). **İnceleme-Araştırma:** *Türk Halk Kitapları* (*Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlav*) (Spies'ten, 1941), *Küçük Mitolojya Sözlüğü* (Hitbrunner'den, 1957).

Hemad Javadzade (İran, 1984) İstanbul'da yaşayan sanatçı grafik tasarım bölümünü bitirdikten sonra profesyonel kariyerine 2001'de ilk kişisel sergisiyle başladı. Birçok ulusal yarışmada resim heykel ve grafik dallarında ödüle layık görüldü. Beş kişisel sergi açtı ve aralarında Mamut Art Project'in de olduğu 10'dan fazla karma sergiye katıldı.

*Sâdık Hidâyet'in
YKY'deki kitapları:*

- Diri Gömülen (*yk, 1995*)
Vejetaryenliğin Yararları (*inceleme, 1997*)
Hacı Aga (*roman, 1998*)
 Damla Kan (*yk, 1999*)
Hayyam'ın Terâneleri (*inceleme, 1999*)
Aylak Köpek (*yk, 2000*)
Kr Baykuş (*roman, 2001*)
Alacakaranlık (*yk, 2001*)
Hidâyetname (*derleme, 2005*)

- Sâdık Hidâyet zerine:*
Kr Okur (*Oğuz Demiralp, 2001*)

SÂDIK HİDÂYET

Kör Baykuş

Roman

Çeviren
Behçet Necatigil

Resimleyen
Hemad Javadzade

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4779
Özel

Kör Baykuş / Sâdık Hidâyet
Özgün adı: Bûf-i kûr
Almancadan çeviren: Behçet Necatigil
Resimleyen: Hemad Javadzade

Kitap editörü: Selahattin Özpallabıyıklar - Murat Yalçın
Düzeltilen: Filiz Özkan

Grafik uygulama: Arzu Yaraş

Baskı: Mas Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

Farsça ilk baskısı: Bombay, 1936
Türkçe ilk baskısı: Varlık Yayınları, İstanbul, 1977
Bu kitap ayrıca 13.5 x 21 cm ebatlarında 978-975-08-0302-7 ISBN numarasıyla
YKY tarafından yayımlanmaktadır.

1. baskı: İstanbul, Ocak 2017
ISBN 978-975-08-3896-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş • 7

Türkçede İnan Edebiyatı ve Doğumunun 75. Yılında
Sâdık Hidâyet (*Behçet Necatigil*) • 9

KÖR BAYKUŞ • 15

Sâdık Hidâyet'in Biyografyası (*Bozorg Alevi*) • 109

Sunuş

Bazı kitaplar vardır yazarıyla, çevirmeniyle bütünleşir; bazı kitaplar vardır yazıldığı dilin, bağlı olduğu kültürün edebiyatıyla bütünleşir. *Kör Baykuş* hem yazarıyla, çevirmeniyle, hem çağdaş İran edebiyatıyla ama daha da önemlisi dünya edebiyatının modern klasikleriyle bütünleşmiş eşsiz kitaplardandır.

Kör Baykuş Avrupa modernizmini İran edebiyatına taşıırken, Behçet Necatigil'in şiirsel Türkçesi sayesinde, kırk yıldır bizim edebiyatımıza da örnek olmuştur; okurumuzun çağdaş İran edebiyatına ilgisini tek başına canlı tutmuştur.

Yapıtları 1995 yılından sonra Mehmet Kanar'ın Farsçadan çevirileriyle Yapı Kredi Yayınları'nda yayımlanan Sâdık Hidâyet'in *Kör Baykuş* romanı, YKY'de 2001'den beri tekrar baskılarla, artan bir ilgi görmektedir.

Sâdık Hidâyet ile Behçet Necatigil'e bu baskıda Hemad Javadzade de katılıyor. *Kör Baykuş*'un yarattığı dünya, Türkiye'de yaşayan genç sanatçı Javadzade'nin çizimleriyle, fantastik bir boyut kazanıyor.

YKY

Türkçede Çağdaş İran Edebiyatı ve Doğumunun 75. Yılında Sâdık Hidâyet*

BEHÇET NECATİGİL

Önemli Bir Eksiklik

Günümüz İran edebiyatının Türkçedeki durumundan ve Sâdık Hidâyet'ten önce, önemli bir eksikliğe değinmek istiyorum: Çağdaş dünya edebiyatları üzerine, her millet için ayrı, küçük, kullanışlı kitaplar yok elimizin altında. Beş yılda, on yılda bir gözden geçirilecek; yeni baskıları yapılacak bu tür kılavuzlar, bize, 20. yüzyılın başından, hatta 2. yarımından bugüne bir zaman aynasında, her milletin sonçağ edebiyatını topluca görmeyi sağlardı. Kısaca tanıtılacak yabancı edebiyatçıların Türkçeye yapılmış çevirilerinin de gösterilmesi gerekli bu tür kitaplar, okuyucuya neyi okumakta olduğunu ve okuduğunun o milletin diğer şair ve yazarları arasındaki yerini saptamayı mümkün kılardı. Yabancı yazarları milletlerine göre topluca tanıtacak bu kılavuz kitaplar; tek tek roman, hikâye, şiir, oyun çevirilerinde zaman zaman görülen bir sanatçıyı çevresinden yalıtarak değerlendirme amacı güden tanıtımlardaki kopukluğu, soyutlamayı da kapatır, telafi ederdi. Böyle kitaplara,

* Necatigil'in yazılarının toplandığı *Düzyazular 1*'de (YKY, 1999) yer alan bu yazının (içindeki kimi bilgiler eskimiş olmakla birlikte), özellikle sonundaki dilek göz önüne alındığında, *Kör Baykuş*'un bu yeni basımı için en uygun "önsöz" olduğunu düşünüyoruz. Yazıda sözü geçen bazı öykülerin Mehmet Kanar tarafından (ayraç içinde verilen başlıklarla) yapılmış çevirileri, yayınlarımız arasında çıkan şu kitaplarda bulunabilir: "Zinde be-gür" ("Diri Gömülen") ve "Ab-i Zindegi" ("Hayat Suyu"): *Diri Gömülen*'de; "Se katre hûn" ("Üç Damla Kan"): *Üç Damla Kan*'da; "Sâyerüşen" ("Alacakaranlık"): *Alacakaranlık*'ta; "Seg-i vilgerd" ("Aylak Köpek"): *Aylak Köpek*'te (ed. n.)

tanıtılması yapılacak yazarlarla ilgili ve dipnotlar biçiminde konulacak bir dizin, bir sıralama “Türkçeye çevirileri” de göstermelidir. Bu yöntem, çevrilmiş ve piyasada mevcut olduğu bilinmeyen bazı kitapların boş yere yeniden çevrilmesini de önlerdi.

Anlatmak istediğime benzer bir çaba, bir ara Remzi Kitabevi’nce uygulanmıştı. “Dünya Edebiyatına Toplu Bakışlar” genel adı altında ve Prof. Sabri Esad Siyavuşgil’in yönetiminde, üniversite profesör ve doçentlerine yazdırılacak böyle bir dizi 1944’te başlamıştı. Ancak galiba dört kitapta kaldı (İkisi: Alman Edebiyatı ve İran Edebiyatı), oysa örneğin bu ikisinin arka kapağında 16 edebiyat sıralanmıştı: İtalyan, İspanyol, Bulgar vb. edebiyatları. Şu da var ki bu kitaplar her milletin edebiyatını ta başlangıcından aldıkları için hacimli ve tabii ayrıntılara boğulmuş, bilimsel, hatta ölü kitaplardı. Türkçeye şimdi bol bol çağdaş eserler çevrildiğine göre, “çağdaş” sıfatının sınırları içinde ve ayrıntılara ancak çok ünlü yazar ve şairlerde, o da kısmen açılacak, “yön gösterici” başvurma kitaplarına ihtiyacımız olduğunu söylüyorum. Zaman zaman antolojiler çıkıyor. Örneğin Balkan milletlerinin, Yunan edebiyatı dışında hepsinin hikâye antolojisi var Türkçede. Bu antolojilerdeki hikâyelerin başında yazarını tanıtan bölümler de var. Bu bölümlerin, yazarına göre biraz daha genişletilerek veya kısaltılarak bir bütünlüğe ulaştırılması, bir edebiyat tarihi doğrultusunda toplanması gerekiyor. Akademik bir çalışma değil de güncel, pratik kitaplar; benim söylemek istediğim. Çeviri furyası içinde bocalayan okuyucuya önce küçük, ama ciddi kılavuzlar bunun için gerekli.

Çağdaş İran Edebiyatı Üzerine Ne Biliyoruz?

Farsça veya yabancı bir dil bilmiyorsak hemen hiç. Çağdaş İran edebiyatından çeviri yapılmıyor mu? Tek tük de olsa yapılıyor, ama bu çevirilerin, elimiz altında yukarıda belirttiğim gibi bir başvuru kitabı yoksa, kimlerden yapıldığını ve nerelerde çıktığını topluca nerde görebiliriz? Peşine düşmedikçe tesadüfe bakıyor.

Dergiler taranınca çağdaş İran edebiyatından dilimize çok az örnek aktarılmış olduğu görülüyor. Prof. Ali Nihad Tarlan'ın *Çağdaş İran Şiiri* adlı bir broşürü ile *Ülkü* dergisinde tefrika edilmiş (Ocak, Aralık 1937) "İran Edebiyatında Roman" incelemesi, bu alanda ilk değerlendirmelerdir. Ama gene Ali Nihad Tarlan'ın, yukarıda andığımız "İran Edebiyatı" (1944) kitabında 1900 sonrası, ancak bir buçuk sayfalık bir yer tutar.

1933'te çıkmaya başlamış *Varlık* dergisinde, çağdaş İran edebiyatından ilk çeviri, yazar üzerine genişçe bilgi verilerek, Sâdık Hidâyet'in "Üç Damla Kan" hikâyesidir (Sayı 467, 1 Aralık 1957, çeviren adı yok). Bunu Armand Gaspard'dan çeviri "Çağdaş İran Edebiyatı" incelemesi izliyor (*Varlık* 623, 1 Haziran 1964).

Bugünkü İran'ın en ünlü şairlerinden Nâdir Nâdirpur'dan dergilerimizde, hikâyeye oranla, oldukça çok sayıda şiir görülür: "Kar" şiiri (çev. Yusuf Azmun, *Varlık* 636, 15 Aralık 1964), "Putçu" şiiri (çev. Muzaffer Uyguner, *Varlık* 741, Haziran 1969), "Barış" ve "Binlerce" (iki şiir, çev. Abdurrahman Eğilmezcan, *Varlık* 756, Eylül 1970), "Heykeltıraş" şiiri (çev. A. Eğilmezcan, *Varlık* 814, Temmuz 1975).

May dergisi de 8 Şubat 1967'de Tahran yakınlarında bir trafik kazasında ölen Furûğ Ferruhzâd'ı çağdaş İran şiirinin en büyük temsilcilerinden biri olarak göstermiş, hakkında bilgi ve şiirlerinden örnekler vermişti (Sayı 4, Ocak 1968).

Günümüz İran edebiyatına en geniş yeri *Gelişme* dergisi ayırdı. Derginin Bahar 1974 tarihini taşıyan 5. sayısı bir özel sayı niteliğindedir. Bu sayıda Abdullah Nedim Cem, kısa bir tanıtımdan sonra M. Âzâd, Bâmdâd, Yedullah Rüyâî, Menûçihhr Nistânî, Mahmud Kiyanus, Mecdeddin Mîr Fahrâî, M. Sirişk, Âzâde, Nâdir Nâdirpur, Muhammed Ali İslâmî (Nidûşen), Nima Yûşic (iki şiir ve denemelerinden seçmeler, bir başka şiiri de *Varlık* 741'de, çev. M. Uyguner) adlı şairlerden birer şiir verir. Hikâyeler bölümünde ise Baba Mukaddem'den "Cübbe ve Kılıç" (çev. Nuh Canbeyli) ile Mahmud Kiyanus'tan "Doğuş" hikâyesi görülür. Bu iki hikâyeye Mesud Ferzan'dan Hilmi Yavuz çevirisi "Celâlî"yi (*Varlık* 779, Ağustos 1972) ve Sâdık Hidâyet'ten Türkçede ikinci hikâyeyi ("Sahipsiz Köpek", çev. Necatigil, *Varlık* 843, Aralık

1977) katarsak işte dilimizde günümüz İran edebiyatından imzalar ve örnekler toplamı. Samed Behrengî'nin masallarını bu plan dışında tutuyor; roman, hikâye ve şiir üzerinde duruyorum. 1939 doğumlu Behrengî'nin masallarının yurdumuzda uyandırdığı ilgi için Hilmi Yavuz'un tanıtmasına (*Milliyet Sanat Dergisi* 141, 18 Temmuz 1975) ve *Aziz Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı* 1976, s. 113-118'e bakınız.

Doğumunun 75. Yıldönümünde Sâdık Hidâyet

Sâdık Hidâyet 17 Şubat 1903'te Tahran'da doğmuş. İran'ın saygın ailelerinden birinin oğlu. Tahran'da bir Fransız kolejinde okumuş, 1926-1930 yıllarında Paris'te sürdürmüş öğrenimini ve Paris'te yazmaya başlamış, yurduna dönünce ailesinin nüfuz ve olanaklarından yararlanmayarak, sıradan bir kâtiplikle yetinmiş. 1933'te edebiyat toplulukları kurmuş: Önce "Dörtler", sonra "Siyah Güller". Rıza Şah'ın baskı yönetimi ve bu yönetimin ağırlaştırdığı hayat şartları karşısında dağılmış bu gençler. Hidâyet, Hindistan'a gitmiş, eski İran tarihinin metinlerini aslından okuyabilmek için Bombay'da Pehlevîce öğrenmiş (1936-1937). *Kör Baykuş* (1936) romanının ilk yayını da Hindistan'da yapılmış. İran'da satışı yasaklanmış bu romanın.

İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik birliklerinin 1941 Eylülünde İran'a girişi, yeni siyasal ve sosyal değişmeler ümidini uyandırmış Hidâyet'te ama uzun sürmemiş bu.

Sâdık Hidâyet, savaş ve savaş sonrası ümit ve ümitsizliklerini, İran toplumunun bu savaşta karşılaştığı sorunları, eleştiri-yergi açılarından politik bir masal olan "Âb-i Zindegî" (Abıhayat, 1944) ve masal üslûbunda altı satirik hikâyeden oluşan *Velîngâri* (Zevzeklikler, 1944) isimli eserlerinde, dolaylı yoldan dile getirir.

O sıralarda Tahran Merkez Bankası'nda muhasiplik ve bir ara Güzel Sanatlar Akademisi'nde tercümanlık etmiş. Derken düşmanlıkları üzerine çekmeler, gözden düşmeler, kovuşturmalar... ve çıkar yol bulamayınca gene Paris'e gitmiş Hidâyet. Başbakan olan eniştesinin

Müslüman bir yobaz tarafından katledildiği haberi, zaten bir boşluk ve bunalım içindeki Hidâyet'i son karara itmiş:

“Paris'te günlerce, havagazlı bir apartman aradı, Championnet Caddesi'nde buldu aradığını; 9 Nisan 1951 günü dairesine kapandı ve bütün delikleri tıkadıktan sonra gaz musluğunu açtı. Ertesi gün ziyaretine gelen bir dostu, onu mutfakta yerde yatar buldu. Tertemiz giyinmiş, güzelce tıraş olmuştu ve cebinde parası vardı. Yakılmış müsveddelerinin kalıntıları, yanı başında, yerdeydi.”

Sâdik Hidâyet'in ölümünü böyle anlatıyor 25 yıllık dostu Bozorg Alevî; ve *Kör Baykuş*'un Almancası sonuna eklediği tanıtmayı şöyle bitiriyor: “Ölümünden az önce bir hikâye taslağı kaleme almıştı, şuydu konu: Annesi, ‘Salgı salamaz ol!’ diye beddua eder yavru örümceğe. Küçük örümcek ağ yapamayınca ölüme kurban gider. — Hidâyet'in hayat hikâyesi miydi bu?”

Sâdik Hidâyet'in Eserleri ve *Kör Baykuş*

Hidâyet'ten kalan 15 kadar eserin çoğu hikâye kitabıdır: *Zinde be-gûr* (Mezardaki Canlı, 1930), *Se katre hûn* (Üç Damla Kan, 1932), *Aleviyye Hânım* (1933), *Sâyerûşen* (Aydınlık Gölge, 1933), *Seg-i vilgerd* (Sahipsiz Köpek, 1942). Tek romanı (veya noveli) *Kör Baykuş*'un (*Büf-i Kûr*) ilk yayını 1936 yılındadır. Fransızca, Rusça, İngilizce, Almanca, Macarca ve Çekçeden (altı dil) sonra, çağdaş İran edebiyatından ilk roman olarak Türkçeye de çevrilmiş bulunan (1977, Varlık Yayınları) *Kör Baykuş*, Hidâyet için, hayatının bunalımlarını, tekdüze ve karanlık gerçeklerini semboller, alegoriler ve birsamlarla nasıl şiirsel bir plana yükselttiğinin kanıtıdır. André Rousseaux'nun “yüzyılımız edebiyat tarihinde bir kilometre taşı” diye övdüğü ve afyon tiryakisi bir ruh hastasının, güzellik ve dürüstlüğü aradığı yolda yenik düşerek kendini şeytana teslim edişini anlatan bu eserde olay; zaman ve mekânın dışında geçer. Şimdi ile Geçmiş, iki zaman; anı, rüya ve birsam olarak iç içe kaynaşmış, kenetlenmiştir.

O, bu eseriyle İran edebiyatına Avrupa modernizmini getirdi. Jean-Paul Sartre'ı, Franz Kafka'yı biliyordu; onlardan çeviriler de yapmıştı. Edebiyat ansiklopedileri Poe ve Zweig etkisi de görüyorlar onda. Rilke'yi de benimsediği, kaynaklarda belirtilmiyor, ama *Kör Baykuş*'un "korkular" bölümüyle (Türkçesi, s. 81) Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'ndaki "korkular" bölümünü (Türkçesi, 1966, s. 52) karşılaştırmak, Hidâyet'in bu kitabıyla (1910) Avrupa modern edebiyatını başlatan bu Alman şairini de çok sevdiğini gösteriyor.*

Romanı ve hikâyelerinin konularını yoksul halk kesimlerinden alan, gerçekleri sosyal-devrimci bir yaklaşımla ve korku yüklü fantastik bir hava içinde değerlendiren Hidâyet, bir yandan da yalnız adamın varlık nedenlerini araştırır. Eserlerinde en belirgin leitmotiflerin boşluk duygusu ve ölüm olduğunda, baktığım yabancı kaynaklar sözbirliği etmiş gibidirler.

Ben, Sâdık Hidâyet'i Türkçedeki iki hikâyesi ve tek romanı *Kör Baykuş*'la sevdim. Vakti gelse de başka hikâyeleri ve masalları da çevrilse, diyorum. Çünkü Hidâyet, benim için, devletlerin, rejimlerin sınırları içinde edebiyatın bağımsız ve yıkılmaz cumhuriyetler olduğunu bir kez daha hatırlatmış, mutsuzluğunda ölümsüz mutluluğa erişmiş sayılı yazarlardan biri oldu.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, S. 283, 26 Haziran 1978)

* Manoutchehr Mohandessi, *Comparative Literature* (Karşılaştırmalı Edebiyat) dergisinde (23, No. 3, Yaz 1971, s. 209-216) çıkan "Hedayat and Rilke" (Hidayet ve Rilke) başlıklı çalışmasında bu iki yapıt arasındaki "benzerliklere ve farklılıklara" değinir. Michael Beard da *Hedayat's Blind Owl as a Western Novel* ("Bir Batı Romanı Olarak Hidâyet'in *Kör Baykuş*'u"; Princeton University Press, 1990) başlıklı kitabında *Kör Baykuş* ile *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'ndaki belirli bölümleri karşılaştırır (bkz. Oğuz Demiralp, *Kör Okur: Sâdık Hidâyet Üzerine Kör Baykuş Merkezli Okuma Denemesi*, YKY, 2001) (ed. n.)

KÖR BAYKUŞ

Yaralar vardır hayatta, ruhu cüzam gibi yavaş yavaş ve yalnızlıkta yiyen, kemiren yaralar.

Kimseye anlatılamaz bu dertler, çünkü herkes bunlara nadir ve acayip şeyler gözüyle bakarlar. Biri çıkar da bunları söyler ya da yazarsa, insanlar, yürürlükteki inançlara ve kendi akıllarına göre hem saygılı hem de alaycı bir gülüşle dinlerler bunları. Çünkü henüz çaresi de, devası da yok bu dertlerin. Tek ilaç şarap yardımıyla unutmaktır; afyonun ve uyuşturucu maddelerin sağladığı sahte uykudur. Ama ne yazık ki bu tür devaların da etkileri geçicidir, acıyı kesecekleri yerde çok geçmeden daha da şiddetlendirirler.

Acaba bir gün bu metafizik olguların, ruhtaki bu kendinden geçme halinde ve uykuyla uyanıklık arasında beliren gölgeler yansımasının sırrını anlayacak mı?

Ama ben onlardan bir tanesini anlatmakla yetineceğim, başımdan geçti bu ve beni öyle sarstı ki asla unutamam. Ömrüm oldukça, ezelden ebede, insan kavrayışının ötesindeki o dünyaya ulaşacağım âna kadar, onun o uğursuz izleri hayatıma hep zehir akıtacak. “Zehir” diye yazdım ya, onun damgasını her zaman bağrımda taşıdığımı, taşıyacağımı söylemek istiyorum.

Çalışacağım yazmaya, aklımda kalanları, olaylar zincirinden zihinimde kalanları yazmaya. Belki genel bir sonuca varırım, hayır, fakat içim rahat eder, inanabilirim kendim. — Çünkü benim için hiç önemi yok, inanmış inanmamış başkaları. — Lakin tek korkum: Yarın ölebiliyorum kendimi tanıyamadan. — Hayat tecrübelerimle şu yargıya vardım ki, başkalarıyla benim aramda korkunç bir uçurum var, anladım, elden

geldiğince susmam gerek, elden geldiğince düşüncelerimi kendime saklamalıyım. Ve şimdi yazmaya karar vermişsem, bunun tek nedeni, kendimi gölgeme tanıtmak isteğidir. Duvardan doğru eğilmiş, yazdıklarımı oburca yutmak, yok etmek isteyen gölgeme. İşte onun için denemek istiyorum: Birbirimizi ola ki daha iyi tanırız. Uzun zamandır başkalarıyla bütün bağlarımı koparmışım, kendimi daha iyi tanımak istiyorum.

Ne boş düşünce! — Olsun, fakat her hakikatten çok azap veriyor bana. — Bana benzeyen, görünüşte bendeki ihtiyaçlara, tutkulara, arzulara sahip bu insanlar niçin kırarlar beni? Ancak benimle eğlenmek, bana çatmak için yaratılmış bir avuç gölgeden başka bir şey mi bunlar? Ne hissetsem, ne görsem, neye değer versem hepsi, baştan sona bir vehim değil mi, gerçekten hayli farklı bir kuruntu değil mi?

Fakat ben gölgem için yazıyorum, gaz lambasının duvara yansıttığı gölgem için. Kendimi ona tanıtmalıyım.

.....

Yoksulluk, miskinlik dolu bu aşağılık dünyada ilk kez bir güneş ışını, hayatımı aydınlattı sanmıştım. Ama ne yazık, bu güneş ışını pek de süreksiz bir parıltı oldu, bir meteordu sanki, bana bir kadın, daha çok bir melek kılığında göründü. Işıltısında kısa bir an, bir saniyelik bir zaman için hayatın bütün bedbahtlığını gördüm, azamet ve güzelliğini kavradım. Sonra da bu parıltı, pek de çabuk, karanlığın uçurumuna gömüldü. Hayır, bu süreksiz ışını kendime alıkoyamadım, tutamadım.

Üç aydan beri, hayır, iki ay dört gün var ki onun izini yitirdim, ama büyümlü gözlerinin, o gözlerdeki öldürücü parıltının anısı hayatımdan silinmedi; onu nasıl untabilirim ki, hayatıma öylesine bağlanmış.

Hayır, adını söylemem asla. O ince, esîrî, belli belirsiz endamın, iri hayran parlak gözlerin ardında ömrüm azar azar ve acıyla yanadursun, eriyedursun, bu aşağılık dünya ile bir ilişkisi yoktu onun! Hayır, yeryüzü nesnelere bulaştıramam, kirletmem adını.

O yok olunca ben de bir sürüden farksız insanlardan, ahmaklardan, mutlu kişilerden tamamen el etek çektim, unutmak için şaraba ve afyona verdim kendimi. Hayatım odamın dört duvarı içinde geçti ve geçiyor. Baştan sona hayatım dört duvar arasında geçti.

Bütün gün işim gücüm kalemdânlar¹ yapmak, boyamaktı benim. Bütün vaktimi kalemdân ressamlığı, içki ve afyon dolduruyordu. Kalemdânlar üzerine resimler çiziyordum. Kendimi uyuşturmak ve zamanı öldürmek için bu gülünç işi seçmiştim.

İyi bir rastlantı, evim şehrin dışındaydı, sessiz sakin bir yer, hayatın gürültüsünden uzak. Çevre tamamen terk edilmiş, yıkıntı yerleri. Ancak hendeğin öbür tarafında basık, toprak kulübelere görülüyor ve şehir başlıyor. Bilmiyorum bu evi hangi mecnun, hangi sivri akıllı yapmış Nuh nebi zamanında. Gözlerim kapalıyken bile her köşesi gözümün önünde canlanıyor, omuzlarımda ağırlığını hissediyorum. Benzerini ancak eski kalemdânların üzerine nakkaşların çizdikleri bir ev.

Bana inanılması için bunları bir bir yazmalıyım, bunları duvardaki gölgeme açıklamalıyım. Evet, bana tek sevinç kalmıştı, çok küçük bir gönül hoşluğu. Odamın dört duvarı içinde kalemdânlar boyamış, üzerlerine resimler yapmış, bütün vaktimi bu gülünç eğlenceye yatırmıştım. Ama o bir çift gözü gördükten, onları gördükten sonra her işin, her hareketin anlamı, değeri silindi gözümde. Fakat gariptir, inanılır şey değil, bilmiyorum niçin, yaptığım resimlerin konusu oldum olası hep aynı kaldı. Hep bir servi çiziyordum. Dibinde ihtiyar, kambur bir adam bağdaş kurmuş oturuyor, bir Hint fakirine benziyordu. Bir abaya² sarınmış, başına bir şal bağlamıştı. Sol elinin işaret parmağını bir hayret ifadesiyle dudaklarına götürmüştü.³ — Karşısında uzun, siyah entarili bir genç kız hafif eğilmiş, ona bir gündüzsefası⁴ uzatıyordu. Ve bir dere akıyordu ikisinin arasından. — Ben bu sahneyi daha önce görmüş müydüm, yoksa rüyamda mı almıştım ilhamı? Bilmiyorum, bildiğim: çizdiğimin hep bu meclis, hep bu konu olduğuydu. Elim kendiliğinden

1 Kalemdân, çokluk tutkallı kâğıt hamurundan yapılan ensiz, uzunca bir kutudur. İçine hokka ve diğer yazı araç ve gereçleri konur. Üstü İran minyatürleri stilinde bitki motifleri, manzara ve sahnelerle süslenir. Beldeki kuşağa çaprazlama sokulur. Okur-yazar, aydın olmanın işaretidir. [*Kitabın ilk basımındaki dipnotlar korunmuştur – ed. n.*]

2 Aba: Kaba, kalın şayaktan yapılan yakasız, kolsuz uzun üstlük. Müslüman din ve tarikat adamlarının giysilerinden biri.

3 Eski minyatürlerde rastlanır, şaşırmanın klasik ifadesi.

4 Gündüzsefası: Bir adı da kakhahaçiçeği. Yalnız gündüzleri çiçek açan çitsarmaşığı. Kısa ömürlü, nazlı-narin güzellik sembolü.

hep bu resmi çiziyordu ve daha garibi şu ki, alıcıları vardı bu resimlerin. Amcamın aracılığıyla ben bu kalemdânları Hindistan'a gönderiyordum, o bunları satıyor, bana parasını yolluyordu.

O sahne hem yakın, hem uzak bana, tam hatırlamıyorum. Şimdi hatırladığım şu ki, söyledim, anılarımı yazmam gerek. Fakat bu olay çok sonra oldu, konuyla da bir bağlantısı yok. — Çizmeyi, boyamayı da bıraktım büsbütün. İki ay önceydi, hayır, doğrusu: İki ay ve dört gün önce. Nevruz'un 13. günü.⁵ Halk şehir dışına akın etmişti, bense odamın penceresini kapatmış, sakın kafayla kendimi işime vermiş, güneşin batışına kadar çizmiş, boyamıştım. Birden kapı açıldı, amcam geldi — yani gelen adam kendini amcam diye tanıttı. Ben onu hiç görmemiş-tim. Gençliğinden beri dışarlardaydı amcam. Kaptandı sözde. Benimle iş konuşmaya gelmiştir diye düşündüm, ticaret de yaptığını duymuştum çünkü. — Her neyse, ihtiyar ve kambur biriydi amcam, başına bir Hint şalı sarmıştı, sırtında eski ve sarı bir aba. Başını, yüzünü örtüyordu şal. Açık yakasından kıllı göğsü görülüyordu. Şalın kıvrımlarından seyrek sakalının kılları tek tek sayılabilirdi. Gözleri kızarıktı ve yarık dudaklıydı amcam. Uzak ve gülünç bir benzerliği vardı benimle, bir dev aynasında benim portremdi sanki. Ben babamı da hep böyle düşünmüştüm.

İçeri girer girmez, odanın bir köşesine çöküp oturmuştu amcam. Bir şeyler ikram edip onu güzelce ağırlamak istedim. Lambayı yaktım, yandaki küçük, karanlık odaya gittim, her tarafı aradım, ona uygun bir şey, ne çıkarabilirdim? Gerçi evde hiçbir şey kalmadığını biliyordum, ne afyon vardı artık, ne de içki. — Birden sanki içime doğdu, gözlerim duvardaki rafa gitti. Bir şişe eski şarap vardı, onu gördüm. — Güya ben doğdum diye, ta o zaman yapmış, saklamışlardı,⁶ duvardaki rafta duruyordu, hiç dokunmamıştım, evde böyle bir şey olduğunu tamamen unutmuşum hatta. — Rafa erişmek için oradaki bir tabureye çıktım.

5 Nevruz (nev: yeni, rûz: gün): İran'da yeni yıl, baharın ilk günüyle başlar (21 Mart). Yeni yılın 13. gününde uğursuzluk getirebilecek kötü ruhları kovmak için, o gün halk kırlara çıkar. Nevruzda kırlara çıkıp eğlenmek âdeti Türkiye'de de vardır.

6 Milattan önce 7. yüzyılda yaşamış din kurucusu Zerdüşt'ten kalma bir geleneğe uyularak, bir çocuk doğduğunda şarap yapılır, bu şarabın bir şişesi de içilmez, saklanır.